

ספר

חפץ חיים על התורה

באורים ופרושים לחמשה חומשי תורה
עם הערות בשם, מעשי למלך-
על פסוקי נ"ך ומאמרי חז"ל

שנאסרו ספי רבינו הגדול, הנאמן הצדיק

מרן ר' ישראל מאיר הכהן זצוק"ל
(חפץ חיים)

עם קוים קצרים לתולדות ימי חיינו
וי"ד מאמרים שפרסם לחוק התורה והיהדות

נערך ונסדר ע"י

הרב שמואל גרייניטאן

מנהל מתיבתא, תפארת ירושלים בנאויארק

ניו-יורק

תתש"ג

קוים קצרים לתולדותיו של רבנו זצ"ל

מאמרים רבים וספרים שונים נדפסו ע"ד תולדות חי רבינו זצ"ל, אבל לא רבים חכמו להבליט את העיקרים ותפסו את הטפל, ויש שיחשו לו גם ספורים מפליאים שנשנו ונשלשו בין התמן על אישיותם של גאונים וצדיקים אחרים. ולדעתי הביאוגרפי היותר משוכחה היא לספר מעשיהם של הגאונים והצדיקים ומעולותיהם כמו שהם, לדעת צדיק מה פעל. אין עושיין נפשות לצדיקים. אמרו ז"ל, שדבריהם ומעשיהם הם זכרונם. השתדלתי להביא בספר הנוכחי באורי רבנו על התורה ודברי חז"ל, אף ספרתי משהו מפעולותיו הסתורות של רבינו זצ"ל על שדה הרמת קרן התורה והחזקת הדת. אשר לזה נשא את נפשו* כל ימי חייו.

אולם הלום ראיתי שבנו של רבנו זצ"ל, הגאון ר' לייב זצ"ל, רשם בספרו „מכתבי הרב חפץ חיים“ תולדות חי אביו הח"ח זצ"ל בקצרה, אמרתי לזכות את הרבים לתת פה תאור קצר ממאורעות חי רבינו זצ"ל, כפי שספרם בנו הנ"ל, תהלוכותיו ותרומת מדותיו, ובהוספת נוסף משלי, מה שראו עיני מהנהגותיו הקדושות ומה ששמעתי מפיו הקדוש בעתים וזמנים שונים. ביחוד באחרית ימי חייו. הח"ח זצ"ל נולד בעיר זיטל, מחוז סלאנים בפולניא, ביום שבת, שנת תקצ"ט, לאביו הגדול בתורה ר' ארי' לייב הכהן. כשהי' בן עשר נסע לזוילנא ללמוד, וכבן י"ד נתינת מאביו, כשישב עדיין בזוילנא. אמו היתה עוד בזיטל, ונשאת אח"כ לאלמן אחד בעה"ב מעיר ראדין, והעתיקה משכנה למקום בעלה. לבעל אמו היתה בת שהגיעה לפרקה, ובהודעו, כי לאשתו זאת בן בזוילנא, מוסלג ומצויין, נתן דעתו עליו והרבה עליו רעים עד כי נאות להתקשר עם בתו.

הח"ח הי' אז כבן ט"ו, אבי הכלה נתן לו בית קטן בתור נדוניא, והחזיק את הווג על שולחנו כמה שנים. הח"ח ישב בביתו ועסק בתורה בקביעות, שנים מועטות אחרי חתונתם פתחה רעיתו של הח"ח זצ"ל תנות מכולת והתפרנסו בצער, ומכיון שרעיתו לא למדה חכמת הכתיבה, עזר לה בעלה ברשימת ההקפות בחנותה מכל היום בשעות הערב כשהי' שב מבית מדרשו. ותמיד הי' הח"ח זצ"ל מספר בשכחה

(*) וכה שמעתי מפיו הקדוש לפרש את הכתוב בתהלים כ"ד, נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי, כמשל לאחד שלוח מחברו חמש מאות שקלים להנהלת מסחרו, כשהגיע זמן הפרעון החזיר הלוח להמלות שטרו בן חמש המאות, שהמלות נתן לו אז בהלואה, המלוח נבעת על המחזה וישאל את הלוח, כלום הלוייתך אלא בשביל שתעשה מסחר בכספי תרויח לפרנסתך, אבל מה הועלת השנה בשטרי שהנחתו באמתחתך מכלי להשתמש בו, וכי בשביל זה הטרחתני להלוות לך סכום רב שכזה?

והנמשל הוא, הקביה נתן להאדם נפש עליונה שחורה, הלוואה למשך ימי חייו, למען ירויח בה לפרנסתו, שיעמול בתורה וירכוש לו מצותה, ולא מיבעי אם האדם קפח את חייו והשחית את נפשו בחלאת החסאים, בודאי יעשן אף ר' באיש ההוא, אלא גם אם לא עבר עברות, כי אם ישב לו בסל ולא סגל לעצמו תורה ומצותה, יעיר עליו המה ר', ויאמר לו, כלום נתתי לך מתנה יקרה שכזו, היא הנפש, שמסכא הכבוד חוצבת, למען תשאנה לשוא ולריק, ולא תרויח בה להחיות נפשך? רק זה יוכל לעלות בהר ד' ולקום במקום קדשו, מי שלא נשא לשוא נפשו, כלומר מי שהשתול להרויח בנפש שנתנה לו, ולא מי שנשאנה לשוא בלי כל הועלת.

רק לאנשים האל אל תעשו דבר כי על כן באו בצל קורת. (י"ט ה)

עיקר טענתו של לוי היתה לכל יעשו דבר לאנשים שבאו אליו ללון, כי הלא סמכו עליו שלא יאונה להם כל רע, ומכיון שהוא הוסינם לבוא לביתו ושמו מבטחם בו, ע"כ היה משתדל בכל יכלתו להצילם, ומעתה ק"ו בן בנו של ק"ו, אם אנו נסמוך ונבטח בד' מעוזנו, בטח יגן עלינו להצטנו מכל רע ולהטיב לנו, וכרוך הנכר אשר יבטח בד'.

ויצא לוט וידבר אל התנזו לוקחי בנותיו וגו' ויהי
במצחק בעיני התנזו. (י"ט יד)

הי' מרגלא בפומי' בלשון אידיש: „לומ'ס איידימלעך זיינען געווען קלוגניקע, זיי האָבען ניט געוואַלט גלויבען, נו, האָבען זיי זיך דערוואַרט אויף זייער סוף“.

וד' סקד את שרה וגו'. (כ"א א)

הגנו קוראים את הפרשה הזאת בראש השנה, למען ספר נפלאות ד', שאמנו שרה אחרי בלותה שהיתה כבר בת תשעים שנה ילדה בן. וסן המאורע הזה נשאל תקוה ובטחון בד', כי טמנו לא יפלא כל דבר, ואם ראשיתנו מלא צער ומכאובים, אבל סוף הכבוד לבוא, ואחריתנו ישנא. כמו"כ אנו רואים אצל אברהם אבינו, שרדפוהו בשביל אמונתו בד', ולבסוף קראוהו בשם נשיא אלקים, ואב המון גוים.

ליצחק אמרו הפלשתים, „לך מעמנו כי עצמת טמנו מאד“ ולכסוף קראוהו „ברוך ד“. יעקב אבינו כמה הרפתקאות וצרות עברו עליו מעשו ומלכן, אבל לכסוף בא אל המנוחה.

צדיקים תחלתן יסורים וסופן שלות, עלינו רק לסבול דומם את המוטל עלינו בתחלה, וסוף דבר כי יוטב לנו באחריתנו.

מ ע ש י ל מ ל ד

הי' נותן לי טאה מצות עבוד נסיעתי זאת, לא הייתי מסכן נפשי לנסוע דרך רחוקה כ"כ מראדין להורדנא, אבל מכיון שהענין נוגע לקיום מסודות התורה, החדדים והישיבות הקטנות עם הגדולות, לכן באתי הנה, למרות הסכנה הכרוכה בשבילי בנסיעה רחוקה כזו, כי באין תורה למה לי חיים? אם אנו לא נספור את התורה לדור יבוא, עלולה הי' להשתכח“.

ולא רק להורדנא נסע בשביל זה, אלא גם לעיר ביאליסטאק, ראיונע ועוד, ובכל פעם היו נושאים אותו על הידים מן העגלה אל הרכבת, והודיזוהו מהרכבת, כי לרגלי זקנתו ומחלתו שתקפה עליו והסבה לו יסורים נוראים, היתה קשה עליו ההליכה והטלטול.